

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Філологічні зошити. Літературознавство:

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ

ВИПУСК IV

Рівне – 2016

ББК 83
Ф 54
УДК 82

Філологічні зошити. Літературознавство: зб. студ. наук. ст. Вип. IV / ред. кол. О. М. Кирильчук [та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2016. – 99 с.

У збірнику вміщені студентські наукові розвідки, результати бакалаврських та магістерських досліджень з актуальних проблем українського літературознавства, теорії літератури, компаративістики та методики викладання української літератури. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 4 від 6 квітня 2016 р.)

Рецензент:

ШАНЮК В.І., кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет водного господарства і природокористування).

Редакційна колегія:

ЗАХАРЧУК І.В., доктор філологічних наук, доцент;
БЕСТЮК І.А., кандидат філологічних наук, доцент;
КИРИЛЬЧУК О.М., кандидат філологічних наук, доцент (головний редактор);
КРУПКА М.А., кандидат філологічних наук, доцент;
ТХОРУК Р.Л., кандидат філологічних наук, доцент.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2016

ЗМІСТ

ГУЛЯ ОЛЕНА Естетична унікальність малої прози Юрія Косача.....	5
ГІЛЬ ЛЮДМИЛА «Позичений чоловік» Євгена Гуцала у контексті української химерної прози	10
ЗАРУБА ОКСАНА Феномен матрициду в українській літературі «розстріляного відродження»	14
КИРИЛЬЧУК ЮЛІЯ Досвід війни у контексті етнічного наративу (на прикладі роману А. Кузнєцова «Бабин Яр»).....	18
КРУПКА ЛЮБОМИР Радянське минуле в Сергія Жадана: ностальгія чи розрив.....	25
КУЗЬ ІНЕСА Психіатрична лікарня як простір випробування (на основі роману «На протилежному боці від добра» Василя Рубана)	30
ЛЯСКОВЕЦЬ ЮЛІЯ Література в осяганні травми: голодомор і культурна пам'ять.....	35
МАКСИМЧУК ІВАННА Руйнація особистості як результат негативного впливу соціуму (на прикладі роману «Причепа» Івана Нечуя-Левицького та «Люборацькі» Анатолія Свидницького).....	40
МИКИТЮК НАТАЛІЯ Митець і влада в тоталітарному суспільстві (за романом-тетралогією Докії Гуменної «Діти Чумацького Шляху»)....	44
НЕЧИПОРУК КАТЕРИНА Екзистенція вибору в інтелектуальному романі «Недуга» (1928) Євгена Плужника	48
ОРЛОВСЬКА ОРИСЯ Містично-детективна ніша у моделях сучасної української прози	52
ПАХНЮК КАТЕРИНА «Предание о Гаркуше» в системі читацьких інтересів XVIII – початку XIX століття.....	59

РЯБУШИЦЬ НАТАЛІЯ Часопросторовий вимір прози Миколи Гоголя.....	66
САЙКО ОЛЕНА Художній конфлікт особистості і суспільства у романі Сергія Жадана «Депеш мод».....	71
САХНЕВИЧ ТЕТЯНА Жіноча історія гріхопадіння (за повістю Оксани Забужко «Казка про калинову сопілку»).....	76
СОБЧУК ЛЕСЯ Микола Хвильовий як літературний персонаж роману Уласа Самчука «Темнота».....	82
ЧУБИК ВІТА Моделювання жіночих персонажів у прозі Марії Матіос (на прикладі повістей «Солодка Даруся» та «Москалиця»).....	91
ЯРОШ ТЕТЯНА Звукові імпресії у «Valse mélancolique» Ольги Кобилянської	95

Наталія Микитюк

Науковий керівник – доктор філ. наук Захарчук І. В.

**МИТЕЦЬ І ВЛАДА В ТОТАЛІТАРНОМУ СУСПІЛЬСТВІ
(ЗА РОМАНОМ-ТЕТРАЛОГІЄЮ ДОКІЇ ГУМЕННОЇ
«ДІТИ ЧУМАЦЬКОГО ШЛЯХУ»)**

У статті проаналізовано стосунки митця і влади у тоталітарному суспільстві на прикладі роману Докії Гуменної «Діти Чумацького Шляху».

Ключові слова: література української діаспори, роман-тетралогія, тоталітаризм, митець і влада, радянська література.

The article describes the relations of artist (writer) and authorities in totalitarian society on the example of novel «Children of the Milky Way» by Dokija Humenna.

Key words: Ukrainian diaspora literature, novel-tetralogy, totalitarianism, conflict of artist (writer) and authorities, soviet literature.

Інтеграція літератури української діаспори в посттоталітарний культурний простір відкрила нові пізнавальні горизонти. Відтак, перед читачами постав доробок українських митців у художньому розмаїтті. Серед них на особливу увагу заслуговує проза Докії Гуменної. Тематичний діапазон її доробку надзвичайно широкий, проте особливе місце в її творчості займає осмислення місії митця і літератури в суспільстві.

Докія Гуменна була свідком й учасником літературного процесу 1930-х – 1940-х років, зазнала життєвих і творчих поневірянь. Після Другої світової війни емігрувала до США й трансформувала свій досвід у художні тексти. «Так то, щоб написати про Україну, треба було покинути Україну» [5] – писала вона.

За часів УРСР твори письменниці належали до числа заборонених і тільки на початку 1990-х років частково були перевидані. На жаль, критичних праць про її тексти не так багато, але варто згадати про ґрунтовне дослідження життя і творчості Докії Гуменної Петра Сороки «Літературний портрет: до 100-ліття з дня народження письменниці» [8]. Широко висвітлена в її творчості тема митця і літератури майже не досліджена літературознавцями. Одним зі знакових у творчому доробку мисткині є роман-тетралогія «Діти Чумацького Шляху». Стаття має на меті проаналізувати стосунки митця і влади в романі Докії Гуменної «Діти Чумацького Шляху».

У більшості джерел можна знайти згадку чи невеликий коментар про цей твір. Детальніша інформація міститься в «Історії української літератури ХХ століття» за редакцією В. Дончика, у статтях П. Сороки «На сторожі правди і любові» й «Світлий дар Евдотеї», А. Погрібного «Образ, виразнений листами», «Повернення Докії Гуменної». Роман «Діти Чумацького Шляху» проаналізовано в дисертаціях Ю. Мариненка [4] та О. Коломієць [3].

Тетралогія «Діти Чумацького шляху» – це історія нищення більшовицьким режимом українського села та української інтелігенції. Хронологічно події у творі розвиваються з кінця ХІХ ст. до 1930-х рр. ХХ ст. Перед читачем постає епічне багатопланове полотно, у якому поруч з розповіддю про українське село, докладно відтворено літературне життя 1920-х років, психологія становлення молодого письменника.

Текст роману – своєрідний відбиток трагедії того часу, яка показана через життя звичайних родин: від неписьменних хліборобів до свідомої інтелігенції. Д. Гуменна висвітлює багато соціальних та національних проблем: спадкоємності поколінь, достатку і праці на землі; голоду і репресій влади. Особливу увагу письменниця звертає на процес колективізації та переслідування інтелігенції. Поряд з цим авторка розкриває конфлікт письменника і політичного режиму.

Головний герой твору Тарас Саргола – письменник-початківець, селянський син, котрий здобуває освіту в Києві. У романі докладно показано діяльність літературних об'єднань 1920-х рр. (неокласики, «Ланка», «Плуг», «Гарт» та «Молодняк») Варто відзначити, що Анатолій Погрібний ідентифікує літературних героїв роману Д. Гуменної: С. Пилипенка, М. Зерова та Д. Загула. Письменниця ввела їх до твору під власними іменами, у той час як значну частину інших персонажів-літераторів прикрила доволі прозорими псевдонімами (наприклад, Ре – Іван Ле, Василько – Косинка, Танцюра – Качура, Шуліка – Кулик, Микитчук – Корнійчук, Липовицький – Щупак, Головач – Антоненко-Давидович і т. п.). [6, 429]. Враховуючи біографію авторки, яка була членом «Плугу» й активним учасником різноманітних літературних подій того часу, розуміємо, що твір написаний на документальній основі.

Одна з найгостріших проблем, яку піднімає Докія Гуменна, – це підпорядкування літератури політичній доцільності. Авторка докладно змальовує, як письменнику нав'язують теми для творчості, як обмежують свободу вибору. У романі відтворено атмосферу, в якій народжується література нової доби. Письменниця цитує літературні маніфести, партійні гасла, мову газет і журналів. «...сьогодні починається нова, велика пожовтнева ера революційної робітничо-селянської літератури. Український народ-титан повинен створити нову літературу, що відбивала б прямування до майбутнього комунізму [1, 59], «Ми рішучо пориваємо з усіма дотеперішніми традиціями і йдемо в майбутнє разом із робітничим класом до комунізму...» [1, 60], Ці заклики змушують молодих людей щиро повірити в істинність радянської теорії, стати на шлях служіння їй.

«Ми повинні дивитися на кожен твір як на засіб виховання ортодоксально-монолітного комуністичного світогляду на базі діалектичного матеріалізму» [1, 71], «В кожному творі ми повинні шукати соціологічного еквівалента» [1, 71]. Твори, що не сприяли утвердженню комуністичної ідеології, підпадали під жорстку критику, неугодних авторів всіляко принижували. За тогочасними критеріями твір добрий настільки,

наскільки переконливо в ньому висвітлено патетично-закличний, «барабанний» світогляд.

Головний герой роздумує, до якої літературної організації вступити: «Тарас був заклопотаний думкою, куди йому записатися: до «Плуга» чи до «Гарту»? «Гарт» – це чистокровна пролетарська організація, він би там вигартувався... Але ні, це, мабуть, хай якісь з робітничого походження записуються до «Гарту» й оспівують робітниче життя, тим більше, що той гартівський промовець у окулярах такий сердитий на все непролетарське. А от «Плуг» буде виховувати. «Плуг», як каже організатор його, оцей симпатяга Пилипенко, буде об'єднувати селянських письменників, і вони в тісному союзі з пролетаріатом підуть на боротьбу з власницько-міщанською ідеологією серед селян та будуть виховувати селянські маси в душі пролетарської революції. І там у «Плузі», каже Пилипенко, із симпатичними закрученими із козацькими вусами, можна буде використати досвід попередньої літератури. Питання було вирішене» [1, 61]. Такий вибір свідчить про небажання використовувати лише рафіновану «пролетарськість» у творчості й жагу черпати натхнення із високоестетичних здобутків літератури.

Поруч з вірними прислужниками режиму авторка зображує митців, котрі здатні на власну громадянську та творчу позицію, зокрема письменника, Головача, що «прекрасно володів сатирично-ліричним пером, мав глибоку всебічну культуру та тонку естетичну вдачу». Він, співіснуючи з системою, бачить її непоправні помилки. Усвідомлюючи, що більшовицькі постулати приводять до плачевних наслідків, робить цікаве іронічне порівняння: «Йй-богу, вони мене доведуть до того, що я напишу статтю або нарис «Літературна Січ». Це ж справді стає подібне до козакування! Колись кожен юнак, як хотів добути собі слави, як не знав, де подіти свою енергію то йшов на Січ. А тепер куди? В літературу пруться, сучі діти!» [1, 77], а згодом приходять до гірких висновків: «Графоманство це страшний бич, – захвилювався він, бо йому доводилось усіх цих претендентів до «Січі» перечитувати. – Це – барабанно-індустріальні вірші, заримована політграмота, – все, що так пропагує Микитчук як перли пролетарської літератури» [1, 80]. Напевно, не випадково письменниця вживає термін «нова дегенерація». Вона наголошує, що серед зазомбованих мас є тверезомислячі митці, доводить приреченість системи «творчого колективного Ми», вселяє віру в крах пролетарської диктатури.

Тарас Саргола піддається впливу партійних пропагандистів, але його «народницькі» ідеали зазнають повної катастрофи під ударами нової державної системи. Поступово він віднаходить істинні орієнтири. На прикладі щирого та романтичного юнака авторка демонструє, що попри тотальну заангажованість залишаються мрійники, що прагнуть іншої літератури «А Тарасові хотілось би писати щось казкове, радісно-сумне, романтичне або суворо філософське. Та це все було під «вето»» [1, 80]. Він плекає надію на розвиток елітарної літератури, навчатися в справжніх майстрів слова: «А ось сидять люди з повівом великих творчих сил і

атмосфера тут така, про яку він мріяв і досі не знаходив» [1, 80]. Герой обирає високі стандарти, а не графоманство, прагне засвоїти світовий інтелектуальний досвід. Не піддавшись системі, Тарас опиняється поза межами виживання і є приречений на життєву і творчу маргіналізацію.

«Діти Чумацького Шляху» – це автобіографічний, соціально-філософський роман-тетралогія з характерним для стилю письменниці реалістичним і модерністським відтворенням дійсності. Цей текст – яскравий документ доби, історичного шляху України. Одним із найголовніших аспектів твору є розкриття ідентичності митця в умовах руйнування свободи творчості. Письменниця переконливо довела, що в духовному поєдинку з тоталітарною системою митець перемагає завдяки потужному моральному ресурсу і здатності залишатися собою. Роман Докії Гуменної є художнім свідченням про шляхи розвитку української літератури й непрості долі її творців.

Джерела:

1. Гуменна Д. Діти Чумацького Шляху. Роман: У 4 кн. / Д. Гуменна. – Нью-Йорк: Науково-дослідне товариство української термінології, 1983. – Кн. 1-2; Кн. 2. – 196 с.
2. Історія української літератури ХХ століття: У 2 кн. : навч. посібник / За редакцією В. Дончика. – К. : Либідь, 1994. – Кн. 2. Ч. 1: 1940-ві – 1950-ті. – 368 с.
3. Коломієць О. Проза Докії Гуменної (проблемно-тематичні та жанрово-стильові особливості): автореферат дисертації кандидата філологічних наук: 10.01.01 / О. Коломієць; Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – К., 2007. – 18 с.
4. Мариненко Ю. Проблеми національної ідентичності в українській прозі 40-50-х років ХХ ст.: автореф. дис. д-ра філол. наук: 10.01.01 / Ю. Мариненко; Львівський національний університет ім. І. Франка. – Львів, 2007. – 32 с.
5. Мушинка М. П'ять разів «похоронена», а все-таки жива / М. Мушинка // Сучасність. – 1995. – № 4. – С. 139-143.
6. Погрібний А. Образ, увиразнений листами (Д. Гуменна) / А. Погрібний // Поклик дужого чину. – К. : Видавничий центр «Просвіта», 2009. – С. 427-439.
7. Погрібний А. Повернення Докії Гуменної / А. Погрібний // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 3-х кн. Кн. 2. – К., 1994. — С. 444-451.
8. Сорока П. Докія Гуменна. Літературний портрет: до 100-ліття з дня народження письменниці / П. Сорока. – Тернопіль, 2003. – 496 с.
9. Сорока П. На сторожі правди і любові: до 100-річчя Докії Гуменної / П. Сорока // Дивослово. – 2004. – № 5 – С.57-62.
10. Сорока П. Світлий дар Евдотеї: до 100-літнього ювілею Докії Гуменної / П. Сорока // Дзвін. – 2004. – № 10. – С.134-139.